

Hradisko Veľký vrch - Divinka

Hradisko v novodobej histórii skúmal najskôr Dr. Petrovský - Šichman v roku 1947. Samostatné výskumy na hradisku sa uskutočnili na Veľkom vrchu v Divinke v rokoch 1972 - 73. Ako však uviedol archeológ Považského múzea v Žiline Dr. Jozef Moravčík v článku Opevnenia severozápadného Slovenska. (2002 VZP XXI: 7-36) "nálezy a výsledky výskumov neboli doteraz prehľadne spracované a komplexne publikované. V prípade Divinky sa jedná o veľké centrálné hradisko, umiestnené na kóte 530,1 a opevnené mohutnými valmi, ktoré sa budovali v troch časových horizontoch. Celková plocha opevnenia presahuje 12 ha a sústava valov obopína hornú časť kóty, umiestnenej na rozhraní Žilinskej a Bytčianskej kotliny (Moravčík 1980a. 19, 30). Využitie polohy je datované do troch časových horizontov: 1. mladšej až neskorej doby bronzovej, 2. neskorého laténu až staršej doby rímskej, 3. potom do 9. stor."

Článok Dr. Jozefa Moravčíka

Divinka patrí medzi obce, ktoré majú doložené osídlenie hlboko do obdobia praveku. Už prvé nálezy z obdobia paleolitu a neolitu naznačovali, že tu máme mimoriadne bohatý priestor najstaršieho osídlenia. Úštep čepielky z kremeňa nájdený na brale Všivák indikuje osídlenie tohto priestoru už v období staršej doby kamennej, ale omnoho intenzívnejšie sú však nálezy z mladšej doby kamennej (neolitu) a z neskorej doby kamennej (eneolitu). Pod bralom Všivák na poli našiel L. Hroš keramiky z obdobia neolitu a A. Petrovský - Šichman priamo na Veľkom vrchu črepy bádanskej kultúry z obdobia eneolitu. V neďalekej Divinke sa našiel aj kamenný sekeromlat z 3. tisícročia. Je preto viac ako pravdepodobné, že už v 4. – 3. tisícročí pred n.l. bol chotár Divinky intenzívne využívaný aj prvými roľníkmi, ktorí tu začali v tomto období skultúrňovať krajinu a budovať si aj prvé stále sídliská.

Divinka - nákončie

Najdôležitejšou lokalitou v chotári obce je ale hradisko na Veľkom vrchu, inak nazývanom aj Bučník (zrejme podľa bukov, ktoré tu rastú aj dnes najmä na severnom svahu kopca). Hradisko sa nachádza na rozhraní Žilinskej a Bytčianskej kotliny, priamo nad Hričovskou priehradou a patrí medzi najdôležitejšie opevnenia severného Slovenska, ktoré sa stali významnými hospodárskymi aj kultúrnymi centrami v období najmenej troch časových horizontov: v neskorej dobe bronzovej, v neskorej dobe laténskej i v 9. stor. Ani opevnenia na Veľkom vrchu nepatria k najmenším, práve naopak, aj v dnešných dobách je tu vidieť mohutné valy, ktoré obopínajú nielen hornú plošinu kopca, ale aj široký priestor na jeho severnej strane, takže celková plocha opevnenia dosahuje 12 ha. Dr. A. Petrovský-Šichman nazval opevnenie v Divinke najväčším predhistorickým hradom na severnom Slovensku a považoval ho za ústredný hrad severoslovenského kmeňa v období 9. stor.

Výhľad z akropoly je výborný

Pohľad na náprotivný vrch

O hradisku v Divinke písal už Alexander Lombardíni v Slovenských Pohľadoch v roku 1885. Opísal nielen mohutné valy: na južnej strane 1 siahu vysoký a 790 krokov dlhý, ale aj cisternu na severnej strane opevnenia, do ktorej zachytávali dažďovú vodu. Spomína aj najstaršieho občana Divinky 85 ročného Jána Kišoňa, ktorý rozprával, že asi pred 72 rokmi na najvyššom bode hradiska ešte aj rúmy múrov bolo možno vidieť. Ján Kišoň našiel asi pred 60. rokmi pod šiancami Veľkého vrchu v hore Bukovina v hĺbke dvoch strevícov železnú kopiju a Eva Stražanová v tom čase tu našla vraj zlatý háčik. Čo všetko je v článku A. Lombardíniho pravda, už dnes nevieme s istotou povedať, faktom však zostáva, že hradisko na Veľkom vrchu patrí k najdôležitejším objektom na celom území Slovenska a jeho význam možno prirovnať k takým opevneniam ako sú Devín, Nitra, Bratislava, Liptovská Mara, Spišský hrad a ďalšie. Hradisko zohralo dôležitú úlohu pri formovaní osídlenia najmenej v troch časových horizontoch najstarších období, pričom aj jeho okolie bolo intenzívne osídlené najmenej v mladšej a neskorej dobe bronzovej, v období okolo prelomu letopočtov a potom v 8.-9. stor.

www.numismatika.cz

Mince typu divinka

www.numismatika.cz

Najintenzívnejšie sa hradiskom na Veľkom vrchu v Divinke zaoberal Dr. A. Petrovský-Šichman, ktorý už v roku 1947 urobil aj prvý náčrt valov, ktorý zaslal svojmu učiteľovi na Katedre archeológie v Bratislave prof. Vojtechovi Budinskému-Kričkovi DrSc. V rokoch 1955-1959 sa začal intenzívnejšie venovať aj okolitému terénu a počas výstavby Hričovskej priehrady realizoval záchranný archeologický výskum na polohe Ohrádza, kde sa nachádzalo rozsiahle sídlisko z viacerých období praveku a ranej doby dejinnej.

Pri pozorovaniach v roku 1955 si všimol, že na vedľajších polohách Štvrtce a Putnisko chýbajú archeologické nálezy, preto sa počas výskumu roku 1959 sústredil iba na priestor Ohrádze. Tu sa mu podarilo identifikovať aj sídliskové objekty s ohniskami, súvislé vrstvy kameňov, ktoré mohli byť podlahami obydľí, ale najmä ohromné množstvo keramických zlomkov (vyše 3000 kusov typických črepov), ktoré datovali tunajšie osídlenie najmenej do 2-3 časových horizontov. Najintenzívnejším osídlením bolo sídlisko ľudu lužickej kultúry zo staršej doby železnej, potom sídlisko púchovskej kultúry z neskorej doby laténskej až staršej doby rímskej a ojedinelo sa našli aj čriepky zo slovanských nádob. Prvýkrát sa podarilo na severnom Slovensku zachytiť aj nálezy keramiky dáckej a kvádskej. To znamená, že až do týchto končín zasahovali vplyvy Dákov i Kvádov z južného Slovenska, či už priamou prítomnosťou v prostredí púchovskej kultúry, alebo skôr výmenným obchodom s tunajšími výrobcami. Iba niekoľko čriepok pochádza z nádob dovážaných z rímskych provincií, čo zároveň umožňuje datovať tunajšie osídlenie až do doby rímskej, čiže do obdobia keď už vlastné hradisko bolo zničené vpádov Germánov, ktorý sa odohral v prvých desaťročiach n.l. Zopár drobných nálezov zo staršej doby rímskej sa podarilo zachytiť i v základoch prístavby Jozefa Faltýna v r. 1975. Čiže život v okolí hradiska neprestal ani vtedy, keď už opevnenia na Veľkom vrchu boli opustené.

Velký vrch 25.9.2011

Jedna z archeologických sond

Obdĺžniková jama cca. 3x4 m na východnej strane hradiska - že by vykopané obydlie?

Na pravo od tohto zlomu na východnej strane je prudký svah, vľavo začína pomerne rovná, obývatel'ná plošina

Hrúb dubový - Typ Divinka

archeológovia nespia !

Najunikátnejším nálezom z okolia sídliska na Ohrádzi je zlatá náušnica, ktorá sa našla v 60-tych rokoch pri prozaickej práci na poli - kopaní zemiakov. Našla ju sestra p. Kišoňa, dlhoročného svedomitého pracovníka Považského múzea v Žiline. Náušnica je spolu s podobným exemplárom z Oravy-Velkého Bysterca vynikajúcim dokladom šperkárskeho remesla ľudu púchovskej kultúry. Obe možno nateraz vidieť v expozícii Klenoty Slovenska na Bratislavskom hrade. Po tejto krátkej exkurzii do dejín hradiska Divinka Veľký vrch sa môžeme konečne pustiť do osvetlenia dôkazov, ktoré viedli k jeho mimoriadnemu postaveniu na území severného Slovenska.

Keď vo februári roku 1971 začal Geologický prieskum Žilina robiť na lokalite Veľký vrch sondovanie za účelom získania vhodného miesta pre ťažbu materiálu na stavbu diaľnice, bolo vidieť, že tu narušili nielen pôvodné sídliskové vrstvy, ale na viacerých miestach aj zemné valy, ktoré obopínali centrálnu časť hradiska, akropolu. Pri prehliadke lokality sa podarilo nájsť vo vyhádzanej zemine sondy položenej na južnom svahu akropoly neskorolátensku sponu vyrobenú z tzv. bieleho kovu (zliatina medi a cínu s vyšším obsahom cínu). Spona svojim stvárnením aj zachovalosťou (je úplne celá) nemala v tej dobe na území Slovenska obdobu. Patrí k typu Almgren 66 (triedenie laténskych a rímskych spôn podľa švédskeho bádateľa Olafa Almgrena, ktoré publikoval v Lipsku ešte v roku 1923) a podobné nálezy pochádzajú z keltských oppíd v Čechách v Třísove a Stradoniciach. Svojim dokonalým tvarom a výbornou zachovalosťou patrí k unikátom neskorolátenských spôn, ktoré sa vyrábali v období polovice 1.st. pred n.l. Aj ďalšie nálezy, najmä keramiky lužickej a púchovskej kultúry nabádali, že tu treba urobiť zisťovací archeologický výskum, ktorý by dokázal osvetliť jednotlivé fázy osídlenia hradiska a zároveň zvýrazniť jeho význam v dejinách Slovenska, ktoré sa dali dovtedy iba tušiť.

Po intenzívnych rokovaníach s geológmi v Žiline aj na samotnom hradisku, sa rozhodol Archeologický ústav SAV v Nitre a Považské múzeum v Žiline urobiť na Veľkom vrchu výskum v letných mesiacoch roku 1972, ktorý sa však následne predĺžil aj na leto roku 1973. Keďže podľa plánov na ťažbu materiálu mala byť najviac poškodená centrálna časť hradiska, výskum sme sústredili priamo na akropolu. Už prvé sondy na západnej plošine akropoly ukázali, že tu bude mimoriadne zložitá nálezová situácia a identifikovať jednotlivé vrstvy a časové horizonty bude veľmi náročné, nakoľko sa jednotlivé nálezy z rôznych období nachádzali tesne vedľa seba (napr. veľkomoravské črepy boli pri sponách). Kultúrna vrstva miestami dosahovala iba niekoľko centimetrov, pretože skalnaté podložie vychádzalo až na povrch.

Nálezy keramiky vyrobenej na hrnčiarskom kruhu dokazovali, že tu bolo nielen stredisko výroby tejto ušľachtilej keramiky, ale že sa týmito výrobkami zásobovali aj okolité sídliská ľudu púchovskej kultúry. Výhodná poloha hradiska nad starou obchodnou cestou, ktorá viedla popri Váhu už od najstarších čias, predurčilo opevneniu stať sa centrálnym objektom pre Žilinskú aj Bytčiansku kotlinu, kde sa sústreďovala nielen výroba a obchod aj strategická sila tunajšieho ľudu, ktorý si tu mohol v čase napadnutia sústrediť všetok svoj majetok. Po presnom zameraní všetkých valov sme odhadli **celkovú opevnenú plochu na vyše 12 ha**. Tým patrí hradisko v Divinke **k najväčším opevneniam na Slovensku**. Môžeme ho považovať za oppidum ľudu púchovskej kultúry, ktorý tu vybudoval mohutnú pevnosť na staršom opevnení ešte z neskorej doby bronzovej.

V roku 1973 sa tento predpoklad plne potvrdil, keď sme prerezali južný val akropoly a zistili, že pod opevnením púchovskej kultúry z 1. stor. pred n. l., ktoré reprezentoval kamenný val o šírke asi 2m, sa nachádza staršie a mohutnejšie opevnenie – val široký 4 m- vybudované z veľkých pieskovcových balvanov, ktoré boli spevnené zvislo zapustenými kolmi i vodorovne uloženými brvnami. Na povrchu valu sa podarilo identifikovať črepy halštatskej misky, ktoré sa nachádzali aj na vnútornej strane opevnenia a po ich zrekonštruovaní sme dostali veľmi peknú tvrdo vypálenú misku, na rovnom okraji zdobenú malými plastickými pupčekmi. Povrch misky je aj dokonale vyleštený a možno ju datovať na rozhranie 9. – 8. stor. pred n.l.

Aj ďalšie nálezy z okolia valu a zo sídliskových vrstiev dokumentovali, že tento priestor bol intenzívne využívaný v neskorej dobe bronzovej, keď hradisko prežívalo prvé obdobie svojho rozkvetu. O tom sme sa opäť presvedčili po prevzatí nových nálezov od Ľ. Hroša, ktoré vykopal pri amatérskych výskumoch na severnej strane opevnenia v Bukovine. Množstvo lužickej keramiky presiahlo výskumom získané

nálezy a tak už v období neskorej doby bronzovej tu musíme predpokladať významné centrum výroby a ľud lužickej kultúry tu sústredil svoje sily na vybudovanie centrálného opevnenia, ktoré malo svoje zázemie na okolitých sídliskách zistených nielen na Ohrádzi, ale aj v Žiline, Závodí, Stražove, ale taktiež v okruhu pohrebísk objavených v Žiline, Marčeku, Svederníku a Kotešovej, ktoré tak dopĺňajú celkový obraz osídlenia okolia hradiska v neskorej dobe bronzovej až staršej dobe železnej. Omnoho intenzívnejšie osídlenie však zažilo hradisko na Veľkom vrchu v 1. stor. pred n.l., keď tu opäť vznikol celý komplex valov, ktoré obopínali nielen centrálnu časť kopca, ale aj severné svahy až po Divinský potok. Nálezy vyše 50 kolových jám po vtedajších obydliach, ktoré postavili hneď tesne vedľa vnútornej steny valu, hovoria o hustej zástavbe, ktorá sa musela niekoľkokrát zopakovať za celú dobu trvania osídlenia minimálne od polovice 1.stor. pred n.l. po 20- 30 roky n.l. keď bolo hradisko opätovne zničené. Zvyšky ohnisk (prepálené plochy kameňov), kovárske dielne (vrstvy popola a kusy železnej kovárskej trosky), domáca i na hrnčiarskom kruhu vyrábaná dokonalá keramika, veľa železných i bronzových predmetov : spony, kovania, nožičky, držadlo štítu, morská mušľa kauri, dovezená až z Jadranu, zlomok jantárovej perly a ďalšie nálezy dokumentujú intenzívny život na hradisku až do jeho tragického konca. **Zánik tejto fázy osídlenia sa odohral počas ničivého vpádu Germánov**, ktorý zničili nielen všetky hradiská na severnom Slovensku, ale sa nebývalou mierou postarali aj o značné vybitie obyvateľstva, takže pokračovanie vývoja púchovskej kultúry v nasledujúcich dvoch storočiach sa odohrávalo už na omnoho menšom území aj v menšej intenzite. Kým v 1. stor. pred n. l. bolo osídlené nielen celé územie severného Slovenska, ale aj Pohronie, Horná Nitra, Spiš, severovýchodná Morava a dokonca aj časť južného Poľska v okolí Krakova, v staršej dobe rímskej to už bolo iba stredné a horné Považie najmä v okolí Púchova, Žiliny a Liptova.

Ľud **púchovskej kultúry** vybuďoval na severnom Slovensku nielen veľa opevnení, ale svoj hospodársky rozvoj opieral najmä o intenzívne pestovanie kultúrnych plodín a chov domáceho dobytku, o ťažbu domácich surovín, najmä železných rúd, striebra i zlata. Dôkazom toho sú nielen spálené zvyšky obilovín, ktoré sa našli priamo na Divinke : 4 druhy pšenice, ovos, proso, jačmeň, ale aj strukovín: hrach, bôb i šošovica. Objavili sme ich uložené priamo v priestore výskumu v jame vyhlúbenej do skalnatého podlažia, okolo ktorej boli tri kolové jamky po stĺpoch, čiže akási sýpka, kde mali uskladnené zásoby pre potreby zachovania života v čase napadnutia. Tento spôsob uskladnenia zásob potravín je unikátnym riešením na tú dobu, keď sa väčšina zásob uskladňovala v zásobných jamách, alebo veľkých hlinených zásobniciach. Svojmu osudu sa nevyhlo ani hradisko na Veľkom vrchu. Veľká bronzová spona typu Almgren 67, ktorá patrí do prvých desaťročí n. l. je dôkazom, že vpád Germánov prišiel nečakane a zničil celé hradisko (prepálené vrstvy kameňov sa nachádzali hneď na povrchu sondy I), ale nevyhol sa ani jeho širokému okoliu. Počas výskumu sa našli tesne pri vale uložené aj skoro celé nádoby, ktoré si tu uschovali pre pokojnejšie časy, ale tieto sa už nevrátili. Pri obrane opevnenia nepomohli ani celé vrstvy riečnych kameňov, ktoré sme zistili pri južnom vale akropoly a obrancovia ich zrejme používali na hádzanie do útočiacich nepriateľov. Hradisko prestalo plniť svoju významnú funkciu hospodársku, kultúrnu aj vojenskú centra Žilinskej a Bytčianskej kotliny. Čakalo na svojich nových obyvateľov,, ktorými sa stali o tisíc rokov neskôr už naši slovanskí predkovia. Význam laténskeho osídlenia na Veľkom vrchu podporil aj **nález striebornej mince divinského typu** (názov je odvodený od miesta nálezu), ktorá bola v tom čase jediným zástupcom tohto druhu mincí a **razili ich pravdepodobne priamo v Divinke**. Dnes už máme

týchto nálezov viaceru: jeden exemplár pochádza z hradiska na Považskom hrade, 10-12 kusov sa našlo na menšom opevnení Hradište v Nozdroviciach. Strieborné mince razené v prostredí púchovskej kultúry patria k tomu najvzácnejšiemu čo sa dá nájsť na lokalitách severného Slovenska. Preto sú teraz aj zdrojom najväčšieho vykrádania hradísk a hrádok púchovskej kultúry a ich predaja do zahraničia. Medzi najvzácnejšie nálezy patrí objav striebornej mince nitrianskeho typu na hrádke Predná hôrka v Jasenici, ktorý vzbudil zaslúžený obdiv v odbornej verejnosti, pretože je to jediná minca z doteraz známych 15 kusov, ktorá má presné miesto nálezu.

Všetky tieto mince sa razili na centrálnych hradiskách jednotlivých kmeňov púchovskej kultúry, ktorú nateraz spájame s keltským kmeňom Kotínov. Na príkaz cisára Marca Aurelia boli však na konci markomanských vojen odvedení do rímskej provincie Panónia za to, že odmietli pomoc rímskym légiiám pri ich ťažkých bojoch proti germánskym Markomanom a Kvádom a sarmatským Jazygom počas vojenských akcií na našom území v rokoch 166-180. Tak aj koncom 2. stor. n. l. zanikla púchovská kultúra, pretože najdôležitejšia jej súčasť bola odvedená mimo materského územia. Táto plnila významnú zložku osídlenia Slovenska v období od 3. stor. pred n. l. po koniec 2. stor. n. l. Vtedy sa severné Slovensko dostalo aj do povedomia rímskych historikov Tacita a Ptolemaia, ktorí spomínajú keltských Kotínov ako zdatných výrobcov železa aj železných predmetov (najmä zbraní), ktorými platili tribút (poplatky) germánskym Kvádom. Púchovská kultúra sa stala nedeliteľnou súčasťou vývoja osídlenia Slovenska a natrvalo sa zapísala do dejín nášho územia i do kultúrneho rozvoja krajiny. Ešte aj dnes po dvoch tisícročiach, ktoré uplynuli od obdobia jej maximálneho rozvoja, musíme obdivovať kvalitu výrobkov, unikátne šperky aj dokonalú keramiku, ktorá reprezentuje vyspelé hrnčiarske dielne severného Slovenska a možno ju smelo porovnávať s podobnými nálezmi z južného Slovenska, kde sídlili Kelti už od prelomu 5. – 4. stor. pred n. l.

Poslednou etapou opevnenia hradiska v Divinke na Veľkom vrchu je 9. stor. **Slovanské osídlenie** severného Slovenska má svoje začiatky už na rozhraní 5.-6. stor. Z tohto obdobia máme zatiaľ iba jeden sídliskový objekt, ktorý sa našiel v Žiline na Frambore, ale v budúcnosti sa môžu objaviť i ďalšie lokality so staroslovanskou keramikou. Nebývalý rozvoj osídlenia nastal až v 8. - 9. stor., keď bola osídlená už celá Žilinská a Bytčianska kotlina. Desiatky sídlisk aj rozsiahle mohylové pohrebiská (Krasňany – 51 hrobov, Bánová – 33 hrobov, Bitarová – vyše 30 hrobov) dokazujú, že život na tomto území pokračoval v nezmenenej intenzite ako v dobách predošlých.

Centrom slovanského osídlenia na tomto území sa stala opäť Divinka so svojim veľkým hradiskom. Mohutné valy z predošlých vekov, ktoré museli byť dobre viditeľné aj v 9. stor. vedelo slovanské obyvateľstvo využiť na opätovné opevnenie polohy a zvýrazniť ich ešte aj drevenou palisádou, ktorá zvýšila úroveň obrany. Slovanské obyvateľstvo na hradisku budovalo už zrubové obydlia na kamenných podmurovkách, ktoré sa podarilo identifikovať na akropole hradiska na dvoch miestach počas výskumu v roku 1973.

Slovanská keramika nedosahovala takú technickú dokonalosť ako laténska, ale napriek tomu aj v 9. stor. už poznali aspoň ručný hrnčiarsky kruh na ktorom obtáčaním vyrábali jednoduché hrnce, často bohato zdobené vodorovnými pásmi rýh aj viacnásobných vlnoviek. Slovanský ľud sa na hradisku v Divinke neudržal dlho. Aj jeho postihol osud predchodcov. Nálezy železných bojových nožov aj polovica železnej ostrohy nájdená priamo na korune valu hovoria jasnou rečou o tom, že sa tu opäť odohrávali **ťažké boje medzi domácimi obrancami** a novými útočníkmi tentoraz však už z vlastného plemena – slovanského, **v čase formovania sa Nitrianskeho kniežatsva**, alebo Veľkej Moravy. Vojenské družiny Pribinu, Mojmirá,

Rastislava i Svätopluka mali za úlohu **pripojiť k centrálnym častiam území aj okrajové oblasti**. Toto sa dialo často vojenskou cestou a priamymi zásahmi do prostredia domáceho obyvateľstva. V druhej polovici 9. stor. bolo už aj severné Slovensko súčasťou Veľkej Moravy, aj keď tento proces určite neprebíhal hladko a tunajšie kmene sa tomu určite bránili. Jedným z dokladov prítomnosti vojenských družín na severnom Slovensku vyslaných sem z centrálnych častí Veľkej Moravy sú aj dva hroby bojovníkov preskúmané v mohyle č. 2 v Bánovej, kde boli pochovaní muži vysokého veku vyzbrojení sekerami, nožmi, strelami do šípov, ocielkami. Pritom je to doteraz jediný hrob s takouto úpravou na celom území severného Slovenska, pričom v ostatných mohylách sa nachádzali žiarové i kostrové hroby iba na pôvodnej úrovni terénu.

O šírení nového náboženstva - kresťanstva medzi tunajším ľudom, hovorí aj nález štítiku bronzového prsteňa so štvornásobným puncovaním kríža. Patril možno miestnemu vládcovi, alebo azda kňazovi, ktorý sa odvážil do tohto nehostinného kraja a prišiel šíriť novú vieru. Ako to skutočne bolo môžeme sa iba domnievať, ale už sám nález predmetu dáva tušiť, že aj na severnom Slovensku prebiehal proces pokresťančovania podobne tak ako v ostatných častiach Veľkej Moravy. Najskôr ho prijala vedúca vrstva spoločnosti a potom aj ostatný ľud.

Hradisko v Divinke na Veľkom vrchu prežilo teda tri fázy intenzívneho rozvoja ale aj tri zániky osídlenia. Ten posledný už natrvalo prerušil život za valovými opevneniami tohto významného centra severného Slovenska. Nastalo tu mŕtvo a len pastieri so svojim dobytkom sem občas zabúdili (nálezy mliečnikov z 18. – 19. stor.) a možno spomínali na zašlú slávu hradu, ktorý tu voľakedy stál a chránil celé územie Žilinskej aj Bytčianskej kotliny. Dnes si môžeme iba predstavovať aký bol život na tomto významnom hradisku, ale ako to skutočne bolo je len časť toho čo sa nám podarilo odкрыť pri archeologických výskumoch.

Roky vývoja, pády a znovuzrodenia pevnosti prebiehali vo viacerých etapách, ktoré sa opakovali s pravidelnou intenzitou vždy vtedy keď sa tunajšiemu ľudu podarilo dosiahnuť výrazného rozvoja svojich tvorivých síl. Možno toto sa zároveň aj stalo príčinou troch opakovaných zánikov osídlenia hradiska, ktoré bolo isto známe v širokom okolí, ako významná strategická lokalita a zároveň aj hospodársky významné centrum ľudu lužickej kultúry, púchovskej kultúry aj našich slovanských predkov.

Krátka epizóda pokračovania niekdajšej slávy hradiska na Veľkom vrchu v Divinke sa ešte odohrala na **susednom kopci Hradisko**, ktorý sa už nachádza v chotári Diviny, kde vznikol na rozhraní **12.– 13. stor.** malý stredoveký hrádk, sídlo miestneho feudála. Tento bol tiež zničený azda už v 13. stor., nakoľko pri pokusných sondách urobených tu v roku 1982 priamo do koruny valu sa okrem keramiky zistili aj silno prepálené vrstvy, ktoré sú dôkazom zničenia hrádku. Pri troške fantázie by sme mohli predpokladať, že **tunajší majiteľ feudálneho panstva mohol byť priamym dedičom zašlej slávy svojich slovanských predchodcov**, ktorí tak úspešne budovali obrovské opevnenie na Veľkom vrchu v Divinke.

Na záver by sme mali ešte aspoň spomenúť aj ďalšie nálezy intenzívneho osídlenia chotára obce, ktoré poznáme z obdobia od neolitu po raný stredovek. V polohe Tomášovec sa zistili stopy osídlenia púchovskej kultúry. V polohe Háj bolo možno tiež opevnenie, sú tu umelo upravené terasy. Vrtielky – sídlisko púchovskej a možno aj lužickej kultúry. Všivák – bralo s osídlením z doby laténskej i rímskej. Za Malým Všivákom – osídlenie zo staršej doby železnej. Za potokom v agáte – púchovské sídlisko. V Priekope Studeného potoka – sídlisko púchovskej kultúry. Nivy – sídlisko púchovskej kultúry. Pod Lovíškami – sídlisko púchovskej kultúry. Pri Všiváku –

sídlisko púchovskej kultúry. Za Malým Všivákom – sídlisko púchovskej kultúry aj z obdobia staršej doby železnej. Pri ka- plnke – sídlisko z neskorej doby kamennej aj púchovskej kultúry.

Len z vymenovania jednotlivých nálezísk je zrejmé, že najintenzívnejšie osídlenie v chotári Divinky patrí púchovskej kultúre z neskorej doby laténskej, keď aj hradisko na Veľkom vrchu prežívalo dobu svojho najväčšieho rozkvetu. Okrem sídliska lužickej kultúry na Ohrádzi sú aj ďalšie polohy z tohto obdobia osídlené aj v staršej dobe železnej, pretože ľud lužickej kultúry sa v dolinách severného Slovenska usadil natrvalo a prežíval tu až do mladšej doby železnej. Vtedy za prispenia keltských prisťahovalcov vytvoril aj púchovskú kultúru, ako materiálny prejav vývoja osídlenia tohto územia.

Vymenovať všetky nálezy aj s ich podrobným opisom, by si vyžiadalo vydať samostatnú publikáciu, ale pre účely ku ktorým je tento príspevok urobený to ani nie je potrebné. Dôležité je zistenie, že Divinka už pred 2 – 3 tisícročiami patrila k najdôležitejším lokalitám Slovenska a toto jej postavenie už nemožno zvrátiť ani najnovšími nálezmi z iných oblastí našej vlasti. Najmenej trikrát sa v priebehu vekov zapísala do povedomia širokého okolia a svojim významom už dávno presiahla hranice regiónu severozápadného Slovenska."

Moravčík J.: DIVINKA. Najstaršie osídlenie obce od praveku po včasný stredovek. 2000